

Henryk Runowski

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

KIERUNKI I SKALA ZMIAN DOCHODÓW ROLNICZYCH W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2005-2014

*DIRECTIONS AND SCALE OF CHANGES IN AGRICULTURAL INCOMES
IN THE EUROPEAN UNION IN THE PERIOD 2005-2014*

Słowa kluczowe: dochody rolnicze, zasoby pracy w rolnictwie, kierunki zmian, kraje Unii Europejskiej
Key words: agricultural income, labor resources in agriculture, trends, European Union countries

Abstrakt. Podjęto próbę oceny kierunków i skali zmian w poziomie dochodów rolniczych na osobę pełnozatrudnioną w Unii Europejskiej i w poszczególnych krajach członkowskich. Przeprowadzone badania potwierdziły występowanie zjawiska zmienności dochodów. Wykazano również, że w tych samych warunkach sytuacji zewnętrznej (europejskiej i pozaeuropejskiej) poszczególne kraje odnotowywały odmienne kierunki i skale zmian sytuacji dochodowej ludności rolniczej. W tym samym roku w jednych krajach dochody te rosły, w innych spadały. W większości krajów członkowskich, w tym w Polsce, w latach 2005-2014 obserwowano pozytywne, długookresowe trendy kształtowania się dochodów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną.

Wstęp

Każda działalność gospodarcza wiąże się z ponoszeniem nakładów i osiąganiem konkretnych rezultatów. W rolnictwie rezultatami tymi są określone produkty lub usługi. Celem producenta rolnego jest jednak nie samo dążenie do osiągania wymiernych efektów produkcyjnych, lecz generowanie swoistej nadwyżki ekonomicznej (dochodu), stanowiącej różnicę między wartością uzyskiwanej produkcji a ponoszonymi na nią kosztami. Nadwyżka ta może być rozpatrywana w różnych zakresach, np. wartości dodanej brutto lub netto, dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, czy zysku. Rolnik najczęściej jest zarówno właścicielem środków produkcji, jak i zasobów pracy. Tym samym dochód powinien stanowić zapłatę za użytkowanie ziemi, kapitału oraz pracę rolnika [Zegar 2001].

Dochody rolnicze wykazują dużą zmienność w czasie. Należy zauważyć, że w tych samych latach w jednych krajach obserwuje się tendencje wzrostowe dochodów w stosunku do okresu poprzedzającego, w innych tendencje spadkowe, pomimo funkcjonowania na jednolitym rynku europejskim. Według Niezgody [2009], najbardziej ogólną przyczyną zróżnicowania dochodów pomiędzy różnymi grupami gospodarstw są umiejętności i kompetencje w zakresie wykorzystania czynników kształtujących popyt i podaż na poszczególne produkty rolnicze, wytwarzane i sprzedawane na określonych rynkach. Inni autorzy [Vrolijk i in. 2007, Kutkowska 2009, Runowski 2010] podkreślają, że wśród czynników powodujących zróżnicowanie dochodów coraz większą rolę odgrywają różne instrumenty polityki rolnej poszczególnych państw i ich ugrupowań społeczno-gospodarczych (np. wspólna polityka rolna (WPR) Unii Europejskiej – UE). Bezpośrednio źródeł zróżnicowania dochodów rolniczych w poszczególnych latach można dopatrywać się w zmieniającej się wielkości i strukturze wolumenu produkcji oraz wielkości i strukturze ponoszonych nakładów, a także w zmieniających się cenach produktów rolnych i cenach środków produkcji. Należy również wymienić obserwowane w czasie wahania plonów roślin czy wydajności jednostkowych zwierząt. Jak twierdzą niektórzy badacze tego zjawiska [Phimister i in. 2004, Hergenes i in. 2001] powiązania między wysokością plonów, poziomem cen i dochodem są złożone. W rolnictwie znany jest paradoks niskich plonów roślin uprawnych, zgodnie z którym w okresach

niskich plonów roślin dochody rolnicze nie spadają, lecz rosną, z uwagi na znaczący wzrost cen. Należy jednak dodać, że taka sytuacja ma miejsce wówczas, gdy spadek plonów ma charakter powszechny, a nie wyłącznie lokalny.

Materiał i metodyka badań

Podjęto próbę oceny kierunków i skali zmian dochodów rolniczych w UE, w tym w poszczególnych krajach członkowskich, w latach 2005-2014. Wykorzystano w tym celu dane Eurostatu i Komisji Europejskiej za wymienione lata. Rozpatrując różnice w poziomie dochodów rolniczych między poszczególnymi krajami należy brać pod uwagę stosowane w nich podejścia, chociażby w zakresie ustalania niektórych pozycji kosztów (np. sposób amortyzowania środków trwałych czy podejścia do wyceny pracy członków rodziny) czy zasad nabywania gospodarstw rolnych przez następców – dziedziczenie bądź kupno gospodarstw od rodziców.

Jeden z podstawowych sposobów oceny poziomów dochodów rolniczych w UE opiera się na mierniku dochodu z czynników produkcji w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną (AWU) w rolnictwie. Wynika z tego, że o poziomie dochodów rolniczych w poszczególnych krajach UE decyduje z jednej strony wartość dodana netto, z drugiej, zasoby pracy w rolnictwie przeliczone na jednostki pełnozatrudnione. Wartość dodana netto jest wypadkową wartości osiągananej produkcji rolnej, wartości zużycia pośredniego, wartości zużycia środków trwałych i wielkości dopłat i subwencji produkcyjnych. Stanowi ono odzwierciedlenie dochodu osiąganego z zaangażowanych czynników produkcji (ziemi, pracy i kapitału). Zasoby pracy w rolnictwie z kolei ustala się na podstawie uwzględnienia liczby osób zatrudnionych w rolnictwie i czasu ich zatrudnienia w gospodarstwie rolnym, czyli na podstawie osób pełnozatrudnionych. Nie ulega wątpliwości, że śledzenie zmian dochodów rolniczych i ich przyczyn jest ważnym zadaniem ekonomiki rolnictwa, jak i polityki społeczno-gospodarczej. Tylko przez stałą obserwację zmian dochodów rolniczych można oceniać skuteczność stosowanych instrumentów polityki rolnej, a także proponować różne działania zaradcze.

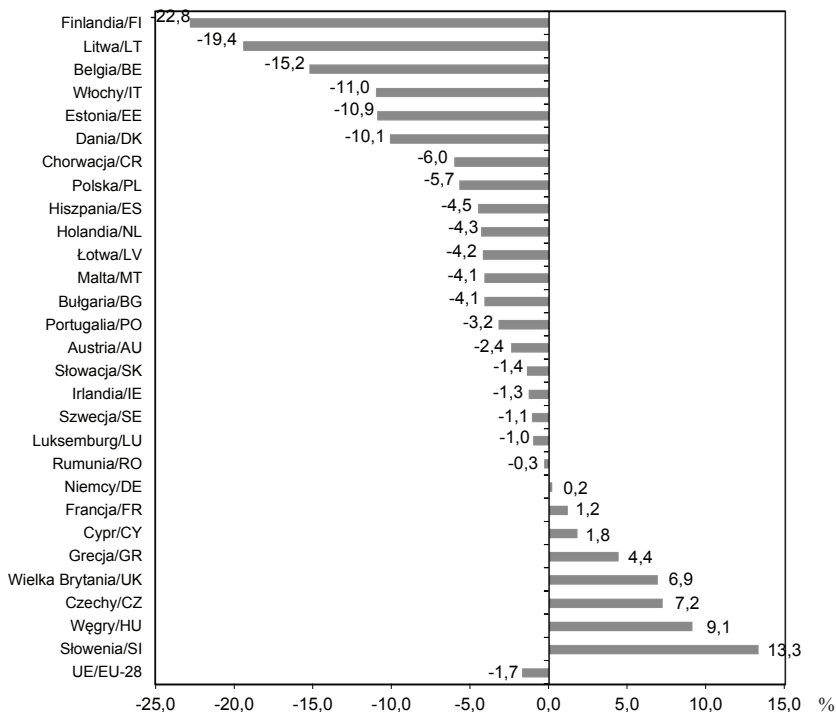
W ocenie zmian sytuacji dochodowej w rolnictwie UE często zamiast miar bezwzględnych wielkości dochodów stosuje się miary względne, pozwalające ocenić kierunek i skalę zmian dochodów w stosunku do okresu poprzedniego. Wskaźniki zmian dochodów większe od 100 oznaczają poprawę sytuacji dochodowej pracujących w rolnictwie, a mniejsze od 100 – jej pogorszenie. Taki sposób prezentacji dochodów nie pozwala na wskazanie bezwzględnych różnic w wielkości dochodów pracujących między poszczególnymi krajami UE lub typami gospodarstw, lecz określa, w których krajach i gospodarstwach w stosunku do poprzedniego roku lub okresu odniesienia nastąpił większy lub mniejszy przyrost albo spadek dochodów. Stosując ten sposób analizy dochodów pracujących na roli wychodzi się z założenia, że to właśnie kierunek zmian (poprawa lub pogorszenie) decydują o stopniu ich zadowolenia z prowadzenia gospodarstwa rolnego i rodzajach podejmowanych decyzji.

Naturalną skłonnością producentów rolnych jest porównywanie aktualnie osiągniętych wyników ekonomicznych z wynikami uzyskiwanymi w roku poprzednim. W aktualnie stosowanej w UE metodyce oceny zmian sytuacji dochodowej producentów rolnych ujmuje się wyłącznie te dochody, które mają swoje źródło w produkcji rolniczej oraz produkcji i usługach bezpośrednio z nią związanych (np. przetwórstwo rolne realizowane w gospodarstwie, usługi itp.). Nie uwzględnia się natomiast innych źródeł dochodów, np. osiągniętych z pracy poza gospodarstwem rolnym, świadczeń emerytalno-rentowych czy socjalnych. Należy mieć to na uwadze w porównaniach dochodów rolniczych z dochodami osiąganymi przez ludność pozarolniczą.

Wyniki badań

Na rysunku 1 przedstawiono zmiany dochodów rolniczych mierzonych dochodem z czynników produkcji na osobę pełnozatrudnioną (AWU) w krajach UE w 2014 roku w stosunku do 2013 roku.

Z danych zamieszczonych na rysunku 1 wynika, że w 2014 roku w krajach UE-28 odnotowano stosunkowo niewielki spadek dochodu z czynników produkcji na osobę pełnozatrudnioną (-1,7%).



Rysunek 1. Zmiany dochodu rolniczego na osobę pełnozatrudnioną w 2014 w stosunku do 2013 roku

Figure 1. Change in agricultural income per worker in the EU-28 in 2013-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie [EU agricultural... 2014]

Source: own study based on [EU agricultural... 2014]

Jednak w poszczególnych krajach sytuacja była bardzo zróżnicowana. Aż w 20 krajach zanotowano spadek dochodów, podczas gdy tylko w 8 krajach ich wzrost. Warto jednak podkreślić duże różnice zmian dochodów i to zarówno w grupie krajów, które zanotowały pozytywne zmiany dochodu, jak i w grupie krajów, które wykazały pogorszenie sytuacji dochodowej w porównaniu z rokiem poprzednim. Wśród krajów, gdzie wystąpił największy spadek dochodu na osobę należy wymienić Finlandię (-22,0%), Litwę (-19,4%), Belgię (-15,2%), Włochy (-11,0%) oraz Danię (-10,1%). Z kolei w grupie krajów o największym wzroście dochodów na osobę znalazły się Słowenia (13,3%), Węgry (9,1%), Czechy (7,2%) i Wielka Brytania (4,4%). Dochody na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego wystąpiły w Rumunii i w Niemczech. W Polsce, która w prezentowanym porównaniu może wywoływać szczególne zainteresowanie, zanotowano spadek dochodów o 5,7%.

Wyniki analizy zmian sytuacji dochodowej w rolnictwie w stosunku do roku poprzedniego nie upoważniają do wyciągania daleko idących wniosków. Wynika to m.in. z tego, że już z samej specyfiki rolnictwa wynika, że rezultaty produkcji rolnej, zarówno produkcyjne, jak i ekonomiczne kształtują się pod wpływem wielu czynników. Poza czynnikami przyrodniczymi, technologicznymi, czy rynkowymi, należy również wymienić czynniki o charakterze politycznym (np. efekt embarga rosyjskiego).

Bardziej wiarygodną ocenę zmian sytuacji dochodowej zapewnia analiza kształtowania się dochodów rolniczych w dłuższym okresie czasu. W tabeli 1 przedstawiono dane dotyczące dynamiki realnych dochodów rolniczych na osobę pełnozatrudnioną w krajach UE, począwszy od 2005 roku do 2014 roku włącznie. Wynika z nich, że w latach 2005-2014 odnotowano wzrostową tendencję realnych dochodów rolniczych UE jako całości. W UE-28 dochody te wzrosły o 34,4%. Skala wzrostu dochodów była zróżnicowana między grupami krajów UE. W grupie krajów tzw. „starej UE” reprezentowanej przez UE-15 realne dochody rolnicze na osobę pełnozatrudnioną

zwiększyły się o 18,8%, podczas gdy w grupie krajów przyjętych do UE (w 2004 roku i w latach późniejszych) określanej jako UE-12 (bez Chorwacji), dochody te wzrosły w stopniu zdecydowanie wyraźniejszym, bo o 76,1%. Oznacza to, że rolnicy z krajów nowoprzyjętych do UE w stopniu szybszym powiększali swoje dochody niż rolnicy z krajów UE-15. Pomimo tej zróżnicowanej dynamiki dochodów rolniczych, w dalszym ciągu utrzymują się duże różnice w bezwzględnej wartości dochodów osiągniętych w obu porównywanych grupach krajów [Runowski 2014]. Jest to przede wszystkim wynikiem utrzymujących się znacznych różnic w wydajności pracy w rolnictwie krajów „starej” UE i grupie krajów nowoprzyjętych.

Analiza danych zawartych w tabeli 1 wskazuje, że w ostatnich trzech latach (2012-2014) obserwowano zjawisko „zamrożenia” dochodów rolniczych w UE. W tym okresie dochody krajów UE były względnie stabilne, a w stosunku do lat wcześniejszych (2005, 2006, czy 2009)

Tabela 1. Wskaźnik wzrostu realnych dochodów na osobę pełnozatrudnioną w Unii Europejskiej
Table 1. Index of agricultural income in real terms per worker (AWU), 2005=100

Kraj/Country	Wskaźnik wzrostu dochodów/Index of agricultural income								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Austria/AU	112,9	128,5	125,5	94,8	112,8	132,9	124,9	111,7	109,1
Belgia/BE	123,1	132,5	106,9	100,9	130,9	116,4	141,4	116,0	98,4
Bułgaria/BG	96,9	98,8	159,3	111,3	121,9	140,6	161,8	205,5	197,1
Chorwacja/CR	116,3	120,3	138,2	131,9	120,8	115,3	98,4	102,0	95,9
Cypr/CY	90,0	90,1	85,8	89,9	91,9	68,4	94,6	97,5	99,2
Czechy/CZ	105,2	118,9	129,2	105,8	124,9	170,0	168,3	170,4	182,8
Dania/DK	112,8	113,8	65,2	66,6	116,1	130,4	168,7	114,8	103,1
Estonia/EE	100,1	140,0	109,7	92,5	153,5	194,9	227,3	211,9	188,6
Finlandia/FI	98,4	112,6	95,9	113,4	125,6	128,9	132,4	117,1	90,4
Francja/FR	111,0	124,9	107,7	88,2	124,7	130,0	131,0	104,8	106,0
Grecja/GR	96,1	105,1	105,6	124,3	120,5	113,6	118,0	121,7	127,1
Hiszpania/ES	95,6	107,4	91,1	91,6	101,3	99,3	100,0	107,1	102,2
Holandia/NL	123,0	121,8	104,4	84,0	152,0	130,0	140,9	162,9	155,9
Irlandia/IE	81,9	90,7	83,8	63,9	70,8	89,2	81,9	82,8	81,6
Litwa/LT	88,9	133,2	123,4	105,9	120,2	153,4	191,8	172,9	139,2
Luksemburg/LU	105,3	134,0	97,8	63,7	61,7	76,1	87,8	68,4	67,7
Łotwa/LV	130,0	135,9	114,8	102,5	131,9	126,8	146,1	131,2	125,6
Malta/MT	97,8	95,2	88,6	98,8	90,2	77,0	77,2	78,7	75,5
Niemcy/DE	108,8	135,2	143,7	105,1	118,6	143,3	133,6	163,2	163,5
Polska/PL	110,7	136,2	118,9	134,0	168,3	200,0	185,9	192,5	181,6
Portugalia/PO	99,8	94,6	105,5	89,7	107,1	89,0	95,3	105,6	102,2
Rumunia/RO	99,2	76,8	114,4	97,1	122,2	157,3	116,1	142,6	142,2
Słowacja/SK	122,1	128,9	143,4	110,5	168,5	199,9	225,3	219,5	216,4
Słowenia/SI	97,4	109,5	97,2	92,4	100,4	113,5	89,2	88,6	100,4
Szwecja/SE	112,5	135,5	122,7	97,6	132,1	135,4	136,3	112,1	110,8
Węgry/HU	107,2	114,7	151,5	103,1	120,6	178,6	164,4	180,0	196,4
Wlk. Brytania/UK	100,2	105,1	131,2	133,1	125,4	142,8	134,9	146,4	156,5
Włochy/IT	97,2	96,0	98,3	93,9	83,1	97,5	96,3	111,4	99,2
UE/EU-28	103,8	115,6	112,3	101,2	123,5	134,9	132,5	136,4	134,4
UE/EU-15	102,8	112,7	107,3	97,6	111,4	118,4	118,8	121,5	118,6
UE/EU-12	104,5	112,7	124,3	112,9	141,8	177,5	163,6	176,7	176,1

Źródło: dane Eurostat
Source: Eurostat data

utrzymywały się na znacznie wyższym poziomie. Zjawisko to było charakterystyczne zarówno dla grupy krajów UE-15, jak i grupy krajów UE-12 (bez Chorwacji). Obserwowana stabilizacja dochodów rolniczych w UE była związana z ogólnosiwiatową tendencją wyhamowywania wzrostu cen rolnych na rynku światowym i europejskim, obserwowaną w ostatnich latach [Runowski 2014].

Przedstawione średnie dane dla UE i dla wyodrębnionych grup krajów (UE-15 i UE-12) nie oddają złożoności sytuacji dochodowej w rolnictwie poszczególnych krajów UE. Wśród krajów UE można wskazać na przykłady potwierdzające występowanie negatywnych długookresowych tendencji dochodowych w rolnictwie, jak i przykłady krajów wykazujących wysoką dynamikę wzrostu realnych dochodów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że np. w 2014 roku kilka krajów zanotowało dochody niższe niż w 2005 roku. Były to: Belgia, Grecja, Chorwacja, Włochy, Cypr, Luksemburg, Malta, Finlandia. Równocześnie można wskazać kraje, które zanotowały znaczny realny wzrost (powyżej 50%) dochodów rolniczych w tych latach. Należały do nich: Bułgaria (97,1%), Czechy (82,9%), Hiszpania (88,6%), Węgry (96,4%), Holandia (55,9%), Polska (81,6%), Słowacja (116,4%) i Wielka Brytania (56,5%).

Tabela 2. Ranking krajów UE pod względem dynamiki wzrostu dochodów rolniczych w stosunku do 2005 roku
Table 2. Ranking the EU countries in terms of growth in agricultural income as compared to 2005

Kraj/Country	Ranking krajów/Ranking of countries									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	sumaryczny/total
Austria/AU	6	10	8	17	20	12	17	18	15	14
Belgia/BE	2	8	16	13	7	18	10	15	23	13
Bułgaria/BG	23	22	1	6	13	10	8	3	2	8
Chorwacja/CR	5	13	5	3	14	19	21	23	24	15
Cypr/CY	26	27	26	22	24	28	24	24	22	27
Czechy/CZ	14	14	7	9	10	5	6	7	5	5
Dania/DK	7	16	28	26	19	13	5	16	17	20
Estonia/EE	16	1	14	19	3	3	1	2	4	3
Finlandia/FI	19	17	23	5	8	16	15	14	25	11
Francja/FR	9	11	15	24	11	15	16	22	16	17
Grecja/GR	24	21	17	4	16	20	18	13	12	19
Hiszpania/ES	25	19	24	21	22	22	20	20	18	21
Holandia/NL	3	12	19	25	4	14	11	9	9	14
Irlandia/IE	28	26	27	27	27	24	27	26	26	28
Litwa/LT	27	7	9	8	17	7	3	6	11	10
Luksemburg/LU	13	6	21	28	28	27	26	28	28	25
Łotwa/LV	1	3	12	12	6	17	9	12	13	7
Malta/MT	20	24	25	14	25	26	28	27	27	26
Niemcy/DE	11	5	3	10	18	8	14	8	7	6
Polska/PL	10	2	11	1	2	1	4	4	6	2
Portugalia/PO	17	25	18	23	21	25	23	21	19	22
Rumunia/RO	18	28	13	16	12	6	19	11	10	16
Słowacja/SK	4	9	4	7	1	2	2	1	1	24
Słowenia/SI	21	18	22	20	23	21	25	25	20	1
Szwecja/SE	8	4	10	15	5	11	12	17	14	4
Węgry/HU	12	15	2	11	15	4	7	5	3	4
Wlk. Brytania/UK	15	20	6	2	9	9	13	10	8	9
Włochy/IT	22	23	20	18	26	23	22	19	21	23

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z tabeli 1
Source: own calculations based on table 1 data

W celu lepszego rozpoznania tendencji zmian dochodów w poszczególnych krajach UE wykonano analizę polegającą na sporządzeniu listy rankingowej krajów pod względem dynamiki zmian dochodu na osobę pełnozatrudnioną w każdym roku analizy. Następnie na podstawie rankingów rocznych wykonano ranking sumaryczny (uśredniony) dla całego okresu analizy, tj. dla lat 2005-2014 (tab. 2), zbudowany na podstawie średniej z lokat krajów za analizowany okres. W rankingach rocznych na czele listy (miejsce pierwsze) Polska znalazła się dwa razy (w 2009 i 2011 roku), co oznacza, że w tych latach Polska odnotowała najwyższy wzrost dochodów na osobę pełnozatrudnioną w stosunku do 2005 roku wśród wszystkich krajów UE. Dwa razy (w 2007 i 2010 roku) Polska plasowała się na drugim miejscu. W latach 2012 i 2013 Polska zajmowała w rankingu czwarte, a w 2014 roku szóste miejsce. Najgorsze lokaty przypadły Polsce w 2006 roku (10. miejsce) i w 2008 roku (11. miejsce). W rankingu sumarycznym obejmującym cały okres analizy (lata 2005-2014) Polska zajęła wysokie, drugie miejsce, po Słowacji. Oznacza to, że pod względem dynamiki wzrostu dochodu rolniczego na osobę pełnozatrudnioną Polska należy do ścisłej czołówki europejskiej. Zmiany te należy ocenić pozytywnie. Warto jednak pamiętać, że rozpatruje się tu zmiany względne. Wysoka pozycja w tak sporządzonym rankingu nie musi jednocześnie oznaczać zmniejszania się dystansu dochodowego do innych krajów, liczonego w wartościach bezwzględnych. Z innych badań [Runowski 2010] wynikało, że jeżeli bierze się pod uwagę miejsce Polski w rankingu budowanym na podstawie bezwzględnych wartości dochodu rolniczego na osobę pełnozatrudnioną, to nasz kraj plasował się na 23.-24. miejscu, wśród 27 analizowanych krajów UE, w zależności od roku analizy. Z tego rankingu wyłania się obraz mniej optymistyczny, wskazujący na konieczność wzrostu wydajności pracy w naszym rolnictwie. Przykłady analizowanych krajów UE dowodzą, że wśród najważniejszych sposobów wzrostu wydajności pracy w rolnictwie jest, poza wzrostem wielkości produkcji, zmniejszanie się zasobów pracy w rolnictwie. Dane Eurostatu wskazują, że w latach 2005-2013 zasoby pracy w UE-27 zmniejszyły się łącznie o 21,8%, podczas gdy w Polsce tylko o 8,3%. Była to najniższa skala spadku zasobów pracy w rolnictwie wśród krajów UE, wyłączając Wielką Brytanię, gdzie zasoby te zmniejszyły się o 2,9%. Dla przykładu w takich krajach, jak: Bułgaria, Łotwa, Słowacja, Rumunia, Estonia w wymienionym okresie odnotowano spadek zasobów pracy od 40 do 49%. Jedynie w dwóch krajach UE (Irlandia i Malta) zasoby pracy w rolnictwie w 2013 roku były większe niż w 2005 roku.

Wnioski

1. Dochody rolnicze przeliczone na osobę pełnozatrudnioną zarówno w UE, jak i poszczególnych krajach tego ugrupowania cechują się zmienną dynamiką. W rolnictwie UE jako całości, w latach 2005-2014 obserwowano tendencję wzrostową tak liczonych dochodów rolniczych, jednak główny okres tego wzrostu przypadał na lata 2005-2011 (z wyłączeniem 2009 roku). W latach 2011-2014 można mówić o stabilizacji dochodów na poziomie 2011 roku. Dotyczyło to zarówno krajów UE-15, jak i krajów UE-12. Było to związane m.in. z wyhamowaniem tendencji wzrostowej cen rolnych na rynku światowym i europejskim.
2. W roku 2014 w stosunku do 2013 roku zanotowano spadek dochodów rolniczych w większości krajów UE. Dodatkowo zauważono, że skala tego spadku była między poszczególnymi krajami mocno zróżnicowana. Najgłębszy spadek dochodów zanotowano w Finlandii, Łotwie i Belgii. W tym samym czasie w części krajów UE (8 krajów) zanotowano wzrost dochodów w stosunku do roku poprzedniego, najwyższy w Słowenii, Węgrzech i Czechach.
3. Z analizy tendencji długookresowych kształtowania się dochodów rolniczych w UE przeliczonych na osobę pełnozatrudnioną wynika, że Polska plasowała się w czołówce krajów UE pod względem dynamiki wzrostu dochodów w okresie 2005-2014. Nadal jednak pod względem poziomu dochodów przypadających na osobę pełnozatrudnioną w rolnictwie wyrażonego w wielkościach bezwzględnych Polska zajmowała dalekie, 23.-24. miejsce wśród krajów UE. Oznacza to potrzebę dalszych poszukiwań wzrostu wydajności pracy w polskim rolnictwie, bowiem tylko w ten sposób można będzie oczekiwać wzrostu dochodów rolniczych.

Literatura

- EU agricultural income*. 2014: European commission. December, 2014.
- Hergrenes A., Hill B., Linem G. 2001: *Income instability among farm households – evidence from Norway, Farm Management*, Journals of the Institute of Agricultural Management, 11(1), 37-48.
- Kutkowska B. 2009: *Wspieranie dochodów rolniczych przez dopłaty bezpośrednie w gospodarstwach Dolnego Śląska*, J. Agribus. Rural Devel., 2(12), 101-109.
- Nieżgoda D. 2009: *Zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach rolnych oraz jego przyczyny*, Zag. Ekon. Rol., nr 1, 36-38
- Phimister E., Roberts D., Gilbert A. 2004: *The Dynamics of Farm Incomes*, Journal of Agricultural Economics, t. 55, nr 2, 197-220.
- Runowski H. 2010: *Zmienność dochodów gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej i jej przyczyny*, Roczn. Nauk. SERIA, t. XIII, z. 1, 327-331
- Runowski H. 2014: *Kształtowanie się dochodów gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 361, 195-2005
- Vrolijk H., Bont K., Phimister E. 2007: *Stabilność dochodów w rolnictwie holenderskim, Analiza zmienności dochodów gospodarstw rolnych w oparciu o dane FADN*. Maszynopis.
- Zegar J. 2001: *Przesłanki i uwarunkowania kształtowania dochodów w rolnictwie*, IERiGŻ, Warszawa, 14-15.

Summary

The article attempts to assess changes in the level of agricultural incomes per full-time working person in the European Union in general and in individual Member States. Previous studies have confirmed a significant role of agricultural incomes in shaping the productive behaviors of agricultural producers. Studies suggest that farmers' incomes are dependent on many factors, not just the market. An increasing impact on their formation is agricultural policy and political factors. The study confirmed the occurrence of variability of income. They have also shown that under the same external (non-European) conditions, different countries have different directions and scale of changes in the income of the rural population. This means that in the same year in some countries, this revenue increase, in other fell. In most of the Member States, including Poland, in the years 2005-2014 was observed positive long-term trends shaping the agricultural income per full-time working person in agriculture.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Henryk Runowski
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 42 32
e-mail: henryk_runowski@sggw.pl